

УДК 341.171.

Березовська І.А.*

ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ ЯК СКЛАДОВА УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

На основі аналізу оприлюдненого тексту проекту Угоди про асоціацію автором досліджуються правові засади майбутньої зони вільної торгівлі України з Євросоюзом. Зокрема, аналізуються вимоги ГАТТ/СОТ до функціонування зон вільної торгівлі та положення установчих документів Євросоюзу щодо регулювання спільної торговельної політики. Особливу увагу приділяється положенням Угоди про асоціацію, що передбачають необхідність гармонізації українського законодавства з правом ЄС.

Ключові слова: угода про асоціацію, зона вільної торгівлі, право ГАТТ/СОТ, Євросоюз, право Європейського Союзу, міжнародні угоди ЄС.

On the basis on the analysis of the previously published draft Association Agreement the author investigates the principles of the future free trade zone between Ukraine and EU. In particular, it was analyzed WTO's demands regarding free trading zones and the provisions of the EU statutory documents which regulate common trade policy. Special attention is stressed upon the parts of association agreements devoted to the necessity of Ukrainian legislation harmonization.

Keywords: association agreement, free trade zone, the right of the GATT / WTO, the European Union, European Union law, international agreements the EU.

На основе анализа опубликованного проекта Соглашения об ассоциации автором исследуются правовые основы будущей зоны свободной торговли Украины с Евросоюзом. В частности, анализируются требования ГАТТ/ВТО к функционированию зон свободной торговли, а также положения учредительных документов Евросоюза, регулирующие общую торговую политику. Особое внимание уделяется положениям Соглашения об ассоциации, предусматривающим необходимость гармонизации украинского законодательства с правом ЕС.

Ключевые слова: соглашение об ассоциации, зона свободной торговли, право ГАТТ/ВТО, Евросоюз, право Европейского Союза, международные соглашения ЕС.

Постановка проблеми. Початок переговорного процесу щодо укладання Угоди про асоціацію (УА) України з Євросоюзом (ЄС), привернув інтерес українських науковців до вивчення особливостей інтеграційних процесів в ЄС. Внаслідок цього останніми роками збільшилась кількість наукових досліджень окремих аспектів функціонування правової системи ЄС та особливостей регулювання зовнішніх зносин цього Об'єднання. Серед них варто відзначити роботи таких вчених як М. Буроменський, В. Василенко, О.Вишняков,

* кандидат юридичних наук, науковий співробітник Науково-дослідної частини Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

О. Гріненко, В. Денисов, О. Київець, З. Макаруха, М.Микиєвич, В.Муравйов, Н.Пархоменко, Р. Петров, К. Смирнова, О.Шпакович та інших.

Парафування тексту майбутньої Угоди про асоціацію, економічною серцевиною якої є запровадження режиму вільної торгівлі, зумовлює особливу актуальність дослідження правових засад функціонування майбутньої зони вільної торгівлі (ЗВТ) між ЄС та Україною. Нещодавнє оприлюднення тексту проекту УА [1] надало вітчизняним правникам можливість безпосереднього дослідження особливостей майбутньої ЗВТ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто відзначити, що до цього моменту вивченню правових аспектів функціонування зони вільної торгівлі України з ЄС приділяли окрему увагу лише деякі з вітчизняних науковців, зокрема О.Вишняков, О. Головко-Гавришева, В.Муравйов, та деяких інші. Однак через закритість тексту Угоди їх дослідження обмежувались переважно вивченням основ створення зон вільної торгівлі в міжнародному праві та аналізом практики використання ЄС зон вільної торгівлі.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є аналіз основних правових засад зони вільної торгівлі як складової Угоди про асоціацію України з ЄС на базі опублікованого проекту цієї угоди.

У вступній частині до Угоди про асоціацію відображено прагнення України та ЄС досягти економічної інтеграції, *inter alia*, за допомогою створення поглибленої і всеохоплюючої ЗВТ як невід'ємної частини УА відповідно до прав і зобов'язань, що випливають із членства Сторін в СОТ, в тому числі за допомогою широкої регуляторної адаптації.

Історично становлення такої форми економічної інтеграції як зона вільної торгівлі безпосередньо пов'язане з прийняттям в 1947 році Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ). Створена внаслідок Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів 1994 року Світова організація торгівлі (СОТ) удосконалила запроваджені ГАТТ механізми регулювання ЗВТ. На сьогодні система ГАТТ/СОТ займає центральне місце в міжнародно-правовому регулюванні міжнародних торгових відносин, а встановлювані СОТ норми являються, по суті, нормами *lex generalis* стосовно всіх інших міжнародно-правових норм, що регулюють торгові стосунки між державами (двосторонніх і багатосторонніх). За своєю економічною суттю зони вільної торгівлі, як і митні союзи є виключенням з загального режиму найбільшого сприяння, що був покладений в основу ГАТТ [2].

Правове визначення зон вільної торгівлі та вимоги щодо їх функціонування закріплені в статті п. 8b статті XXIV ГАТТ. Відповідно до її положень під зоною вільної торгівлі слід розуміти «групу з двох чи більше митних територій, на яких мита та інші обмежувальні правила регулювання торгівлі (за винятком, в разі необхідності, дозволених згідно зі Статтями XI, XII, XIII, XIV, XV та XX¹) скасовуються відносно основної частини торгівлі між складовими територіями стосовно товарів, які походять із таких територій».

Аналіз інших положень статті XXIV, в яких містяться вимоги до функціонування ЗВТ, дозволяє охарактеризувати зону вільної торгівлі як торговельний режим, учасники якого:

- повинні знизити внутрішні тарифи до нуля та відмінити «інші обмежувальні правила регулювання торгівлі» за винятком тих, які дозволяються іншими статтями ГАТТ(п. 8a, 8i ст. XXIV);
- повинні скасувати мита та інші обмежувальні правила «стосовно основної частини торгівлі» (п. 8a);

¹ В зазначених статтях йдеться відповідно про: допустимі виключення з загального принципу скасування кількісних обмежень (ст. XI,) обмеження для збереження рівноваги платіжного балансу (ст. XII), недискримінаційне застосування кількісних обмежень (ст. XIII), винятки із правила про недискримінацію (ст. XIV), домовленості з валютних питань (ст. XV) та загальні винятки (ст. XX).

- не повинні «в цілому» підвищувати рівень захисту проти третіх країн (п. 5а);
- повинні мати графік та план утворення ЗВТ протягом «розумного періоду часу» (п. 5с).

В результаті Уругвайського раунду 1994 року учасники ГАТТ серед іншого прийняли Домовленість про тлумачення статті XXIV [3, с. 27 – 30].

Подібно до вільної торгівлі товарами, що базуються на ст. XXIV ГАТТ, положення ст. V Генеральної угоди по торгівлі послугами (ГАТС), прийнятої внаслідок Уругвайського раунду, регулюють вільну торгівлю послугами.

Слід підкреслити, що посилання на відповідні норми ГАТТ/СОТ при регулюванні торговельних відносин містяться в положеннях усіх торговельних угод Європейського Союзу.

Приєднання України до СОТ дозволило у лютому 2008 року розпочати переговори про створення ЗВТ з ЄС. На сьогодні можна констатувати, що положення про створення зони вільної торгівлі стали найбільш складною частиною переговорного процесу з укладення Угоди про асоціацію України з ЄС. Це пояснюється наміром сторін створити поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі, яка передбачала б не лише базові «класичні» положення щодо торгівлі товарами та відміни мит, а й створила б умови для тісної торгово-економічної інтеграції, що виходить за межі існуючих правил СОТ.

В практиці своїх зовнішніх зносин Євросоюз традиційно використовує різні торговельні режими, які відрізняються фактичним ступенем залучення третіх країн до основних економічних свобод, що діють на внутрішньому ринку ЄС [4]. При цьому вживання терміну зона вільної торгівлі (анг. Free Trade Area – FTA) не є розповсюдженим в «європейському лексиконі» [5, с.12]. Серед різних назв міжнародних угод ЄС назва «угода про зону вільної торгівлі» зустрічається вкрай рідко. Це пояснюється тим, що в практиці ЄС торговельні положення зазвичай включаються до договорів, що охоплюють й інші галузі, зокрема, політичну співпрацю та співробітництво в різних сферах. Відтак угоди, що передбачають заснування ЗВТ, можуть мати різну назву та різний за масштабами предмет регулювання: від звичайного договору про торговельне співробітництво до широко масштабних договорів про асоціацію чи угод про створення спільного економічного простору між ЄС та третіми країнами.

Практика свідчить, що переважна більшість зон вільної торгівлі між Євросоюзом та третіми країнами, передбачені угодами про асоціацію. При цьому положення про зону вільної торгівлі є складовою частиною таких угод і не потребують укладання окремої угоди.

Слід особливо підкреслити, що угоди про асоціацію – це поняття права Європейського Союзу, українське законодавство не виокремлює такого типу міжнародних договорів. Тому зміст і правові аспекти цієї угоди визначаються перш за все практикою їх використання в зовнішніх зносинах ЄС [6]. При цьому, право Євросоюзу поряд з нормами ГАТТ/СОТ здійснює визначальний вплив на зміст та правові механізми ЗВТ за участі цього об'єднання.

Варто наголосити, що відповідно до установчих договорів в основу Євросоюзу покладено єдиний митний союз між державами-членами зі спільною торговельною і тарифною політикою, який функціонує з 1968 року. При цьому спільна торговельна політика (СТП) належить до виключної компетенції Євросоюзу (ст.3 Лісабонського Договору про функціонування Євросоюзу ДФЄС [7]). Це означає, що держави-члени передали свої повноваження щодо регулювання торговельних відносин інститутам Євросоюзу. Сфери, що охоплюються СТП, визначені в ст. 207 ДФЄС, та включають питання зміни тарифних ста-

вок; укладання тарифних і торговельних угод стосовно торгівлі товарами і послугами; торговельних аспектів інтелектуальної власності; прямих іноземних інвестицій; досягнення уніфікації заходів з лібералізації; експортної політики і заходів по захисту торгівлі, включаючи ті, що мають ухвалюватися у разі демпінгу й субсидій. Крім спільної торговельної політики ст. 3 ДФЄС до виключної компетенції інститутів Союзу віднесено такі сфери, як митний союз; встановлення правил конкуренції та деякі інші.

Такий порядок розподілу компетенції в Євросоюзі є визначальним для розуміння особливостей функціонування ЗВТ України з ЄС, оскільки зазначені питання належать до виключної компетенції інститутів Євросоюзу, а не національних органів держав-членів, а отже правові засади ЗВТ за участі ЄС визначаються положеннями права Євросоюзу. Крім того, наявність у інститутів ЄС виключної компетенції щодо торговельних питань робить можливим часткове ведення в дію відповідних положення УА ще до моменту закінчення тривалого процесу її ратифікації всіма державами-членами ЄС шляхом використання тимчасової угоди, укладеної за процедурою, визначеною в ст. 207 ДФЄС.

В статті 1 проекту Угоди про асоціацію запровадження умов для посилення економічних і торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, в тому числі завдяки створенню ЗВТ, визначається як одна з цілей асоціації України з ЄС.

Основні положення щодо створення поглибленої та всеохоплюючої ЗВТ визначені у 15 главах розділу 4 УА «Торгівля та питання, пов'язані із торгівлею», а також 25 додатках та 2 протоколах до УА. Зазначений розділ охоплює такі питання: торгівля товарами; засоби захисту торгівлі; технічні бар'єри в торгівлі, санітарні та фітосанітарні заходи, митні питання та сприяння торгівлі; заснування підприємницької діяльності, торгівля послугами, електронна комерція; поточні платежі та рух капіталів; державні закупівлі; захист прав інтелектуальної власності; конкуренція; торговельні відносини в енергетичній сфері; прозорість; торгівля і сталий розвиток; врегулювання суперечок; механізм посередництва.

Правові засади режиму вільної торгівлі визначені в статті 25 УА, згідно з якою сторони зобов'язались поступово створювати зону вільної торгівлі протягом перехідного періоду у максимум 10 років, починаючи з дати набрання чинності УА відповідно до положень Угоди та статті XXIV ГАТТ 1994 року².

Як всі класичні угоди про ЗВТ відповідно до встановлених СОТ критеріїв щодо лібералізації «по суті для всієї торгівлі», УА передбачає скорочення мита. Для цілей Угоди поняття «мито» включає будь-яке мито або інший платіж, пов'язаний з імпортом або експортом товару, зокрема будь-який додатковий податок або додатковий платіж, пов'язаний з імпортом або експортом товару (ст.27 УА). Положення УА щодо скасування митних платежів і зборів застосовуватимуться до товарів походженням з однієї сторони, що експортуються до іншої. Правила визначення країни походження товару закріплено в окремому протоколі. Графіки скасування Сторонами ввізного мита, встановлені в Додатку I-A до УА (ст.29).

При цьому в рамках ЗВТ України з ЄС планується поступова взаємна лібералізація торгівлі як промисловими, так і сільськогосподарськими товарами. Скасування чи суттєве зменшення ввізних мит передбачено для більш ніж 96% тарифних позицій.

В свою чергу щодо вивізного (експортного) мита Сторони зобов'язались утримуватись від запровадження або збереження в силі будь-якого мита, податків або інших заходів еквівалентної дії (ст.31).

² Скорочення ГАТТ – 1994 року, що використовується по тексту проекту УА означає Генеральну угоду по тарифам і торгівлі в редакції, прийнятій в 1994 році по результатам Уругвайського раунду переговорів. – прим. автора.

Щодо нетарифних заходів, то згідно з положеннями ст. 34 розділу 4 УА сторони покладають в основу взаємної торгівлі національний режим відповідно до ст. III ГАТТ – 1994. На практиці це означає, що товарам, імпортованим з ЄС на внутрішньому українському ринку має надаватися режим не менш сприятливий, ніж вітчизняним, і навпаки.

На норми ГАТТ Сторони посилаються і в положеннях УА щодо засобів захисту торгівлі. В основі заходів захисту інтересів національних виробників, дозволених Угодою, мають лежати відповідні угоди ГАТТ/COT: Угода про захисні заходи, Антидемпінгова угода, Угода про субсидії і компенсаційні заходи (ст. 40, 46).

Відповідними положеннями розділу 4 Угоди про асоціацію Сторони також визначають необхідність застосування між ними інших статей ГАТТ /COT, серед яких ст. VIII щодо зборів та формальностей, пов'язаних з імпортом та експортом – статті XX, XXI, щодо загальних винятків, пов'язаних з торгівлею товарами, ст. XI щодо виключень із загального скасування кількісних обмежень.

В свою чергу ряд інших положень розділу 4 УА виходять далеко за межі класичних ЗВТ, що регулюються правом ГАТТ/COT та передбачають не лише взаємне відкриття ринків для більшості товарів і послуг, а й зобов'язання України поступово наближувати власне законодавство до норм і стандартів ЄС у сфері торгівлі та суміжних галузях. Можна стверджувати, що в УА відтворено положення найпрогресивніших угод, що передбачають запровадження вільної торгівлі між ЄС та третіми країнами³. Зокрема, угода включає новаторські положення щодо питань правового регламентування таких сфер, як технічні бар'єри в торгівлі (гл. 3 УА), захист прав інтелектуальної власності (гл. 9), державні закупівлі (гл. 8), конкуренція (гл. 10), прозорість (гл. 12), де Європейський Союз налаштований поділитися з Україною часткою свого внутрішнього ринку за умови наближення українського законодавства до права ЄС. УА встановлюються конкретні строки для такого наближення, які коливаються у межах від 2 до 10 років після набуття Угодою чинності.

Яскравим прикладом масштабних зобов'язань України по гармонізації власного законодавства з відповідним законодавством ЄС служить ст. 56 глави 3 розділу 4 УА, що регулює технічні бар'єри в торгівлі. Її положеннями запроваджується «революційний підхід» до гармонізації українського законодавства з правом ЄС у цій сфері.

Зокрема, п.1 ст.56 передбачається, що Україна зобов'язується вжити необхідних заходів для поступового досягнення відповідності з технічними регламентами ЄС, Європейськими процедурами стандартизації, метрології, акредитації та оцінки відповідності та системою ринкового нагляду, а також впроваджувати принципи і практику, що закріплена у відповідних регламентах та директивах ЄС.

Для досягнення вказаної мети у п.2 ст.56 передбачається, що Україна відповідно до погодженого в Додатку III до УА графіку інкорпорує (англ. *incorporate*) відповідне *acquis* ЄС⁴ в законодавство України, здійснить адміністративні та інституційні реформи, необхідні для імплементації УА та Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА), забезпечить функціонування необхідної для реалізації цього розділу ефективну і прозору адміністративну систему.

³ Деякі з таких положень містяться лише в Угоді про ЗВТ ЄС з Республікою Корея [8], що набрала чинності 01 липня 2011 року та з того часу позиціонується в ЄС як найбільш амбіційна та повна торговельних угода, з усіх угод ЄС – прим. автора.

⁴ Французьке слово «*acquis*» [вимовляється: акі] буквально перекладається як надбання, здобуток, доробок, спадщина. В праві ЄС під терміном *acquis* ЄС прийнято розуміти всю сукупність положень установчих договорів ЄС та прийнятих/укладених Союзом на їх основі законодавчих актів і міжнародних угод, а також практику застосування і тлумачення цього нормативного масиву, насамперед практику Суду ЄС.

Згаданий Додаток III до УА відображає основні здобутки технічного регулювання на рівні Євросоюзу та містить перелік відповідних актів горизонтального та секторального законодавства ЄС і графік для його імплементації Україною. Зазначений перелік свідчить, що згідно зі ст. 56 УА Україна зобов'язується інкорпорувати у власне законодавство як рамкові директиви щодо безпеки та продажу продукції (горизонтальне законодавство), так і секторальні директиви, вироблені на базі Нового та Глобального підходу ЄС до гармонізації технічних стандартів⁵. Як відомо, в юридичній доктрині під інкорпорацією розуміють такий спосіб імплементації, за яким міжнародно-правові норми відтворюються у нормативно-правових актах держави, що імплементує міжнародні норми без змін [9, с. 339]. Відповідний порядок інкорпорації європейського законодавства передбачається й в УА. Так згідно з пунктом 5 ст. 56 УА Україна повинна утримуватись від внесення поправок в горизонтальне і секторальне законодавство, визначене у Додатку III до УА, за винятком змін, необхідних для поступового приведення її законодавства у відповідність до *acquis* ЄС, та підтримки такого приведення.

Важливо підкреслити, що з моменту набрання чинності УА Україна щорічно звітуватиме ЄС про заходи з гармонізації, вжиті відповідно до ст. 56 УА. В разі невиконання заходів згідно з графіком, включеним до Додатку III до УА, Україна має представити новий графік для завершення таких заходів (п.4 ст.56). Серед іншого Україна зобов'язується повідомляти ЄС про будь-які зміни в її відповідному національному законодавстві (п.6 ст.56).

Особливе значення має пункт 8 ст. 56 УА, що містить зобов'язання України поступово транспонувати (анг. transpose) в національні стандарти корпус Європейських стандартів (EN), включаючи гармонізовані європейські стандарти, добровільне застосування яких вважатиметься таким, що відповідає законодавству, визначеному у Додатку III до УА. Одночасно з такою транспозицією Україна має скасувати національні стандарти, що суперечать європейським стандартам, включаючи міждержавні стандарти (ГОСТи), схвалені до 1992 року. Крім цього, Україна повинна поступово виконати інші необхідні заходи щодо виконання умов набуття членства, згідно з вимогами, що висуваються до повноправних членів Європейських організацій зі стандартизації.

Слід підкреслити, що такий спосіб гармонізації українського законодавства з законодавством ЄС як транспозиція вперше запроваджуватиметься Угодою про асоціацію. В практиці ЄС транспозиція застосовується, коли необхідно терміново прискорити процес гармонізації шляхом безпосереднього включення положень права Євросоюзу без внесення до них істотних змін, а також без проходження парламентських процедур у внутрішнє законодавство третьої країни і відміни існуючих нормативно-правових актів. У цьому випадку більшу компетенцію отримують виконавчі органи влади щодо ухвалення нормативно-правових актів, як це було зроблено у Угорщині, Балтійських країнах, Болгарії, частково у Польщі до їх вступу у Євросоюз [10]. По суті, реалізації цих положень УА призведе до заміщення національних стандартів у визначених сферах гармонізованими європейськими стандартами.

Не менший інтерес в контексті гармонізації викликають й положення глави 8 УА, що регулює державні закупівлі. В ній передбачається безпрецедентна для країни – не члена ЄС можливість мати доступ до ринків державних закупівель Євросоюзу. Умовою такого доступу є поступове приведення Україною існуючого та майбутнього законодавства у сфері державних закупівель до *acquis* ЄС (ст. 153 УА) відповідно до періодів, що визна-

⁵ Детальніше про ці підходи див. Березовська І. А. Гармонізація законодавства України щодо технічних стандартів з правом Євросоюзу в контексті Угоди про асоціацію / І. А. Березовська // Право України. – К., – 2013. – №8. – С.184 – 200.

чені в низці додатків до УА. Слід звернути особливу увагу на викладену в ст. 153 вимогу про необхідність в процесі адаптації українського законодавства приділяти належну увагу відповідному прецедентному праву ЄС та імплементаційним заходам Єврокомісії, а також будь-яким змінам в *acquis*, що відбуватимуться на той час. Повноваження щодо оцінки реалізації кожного періоду та відповідного надання доступу до ринків держзакупівель покладаються на передбачений УА Комітет з питань торгівлі.

Загалом в рамках положень УА про ЗВТ та додатків до Угоди передбачено зобов'язання України щодо імплементації близько 150 регламентів та директив ЄС, а також інших актів *acquis* ЄС та міжнародних договорів і стандартів [11]. До цього слід додати загальні положення щодо ефективного застосування вже ратифікованих Україною міжнародних угод.

В разі успішної реалізації УА планується, що вона стане зразком для підписання ЄС подібних угод про вільну торгівлю з іншими країнами Східного партнерства.

Висновки. Таким чином, положення УА про зону вільної торгівлі виступають економічною основою майбутньої асоціації України з ЄС та мають на меті забезпечити поступову інтеграцію України до внутрішнього ринку ЄС. При цьому у відповідності до положень Розділу 4 УА Україна візьме на себе чіткі зобов'язання по гармонізації власного законодавства з законодавством ЄС. Процес гармонізації законодавства здійснюватиметься Україною в односторонньому порядку та, зокрема, включатиме такі напрямки:

- 1) імплементація в законодавство України частини *acquis communautaire* ЄС відповідно до переліку та графіків, що визначені в Додатках до УА;
- 2) транспозиція в національні стандарти європейських стандартів та скасування національних стандартів, що їм суперечать;
- 3) проведення необхідної інституційної та адміністративної реформи, а також залучення національних органів до участі у визначених європейських та міжнародних структурах, що регулюють торгівлю та суміжні з нею питання.

Враховуючи, що законодавство ЄС не є статичним і постійно розвивається УА передбачає концепцію динамічного зближення, за якою процес гармонізації матиме динамічний характер, а його темп пропорційно до здатності України забезпечувати гармонізацію повинен відповідати основним реформам в ЄС.

УА передбачає чіткий механізм контролю за виконанням Україною взятих зобов'язань. На відміну від добровільних зобов'язань України по гармонізації власного законодавства, передбачених раніше в Угоді про партнерство та співробітництво, відповідні положення УА мають обов'язковий характер, а їх виконання моніторитиметься з боку ЄС.

Такий механізм моніторингу включає здійснення постійного оцінювання з боку інститутів ЄС стану виконання і реалізації Україною заходів та зобов'язань, передбачених Угодою, зокрема щодо гармонізації законодавства. Це зумовить необхідність якісної зміни підходу України до здійснення гармонізації законодавства. В рамках ЗВТ позитивний результат такого моніторингу визначається обов'язковою передумовою для подальшого відкриття ринків ЄС для українських підприємств.

Беручи до уваги вищесказане, можна впевнено прогнозувати, що внаслідок укладання угоди про асоціацію українська правова система почне зазнавати значний вплив права Євросоюзу. Такий вплив здійснюватиметься шляхом поширення на український правопорядок значної частини вторинного законодавства ЄС, зокрема в сферах торгівлі та суміжних з нею питань.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://comeuroint.rada.gov.ua/komevoint/control/uk/publish/article?art_id=56220&cat_id=45826.
2. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947) // Офіційний вісник України від 12.11.2010.– № 84. – С. 562, стаття 2989.
3. Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів: Тексти офіційних документів. – К. : Вимір.– Секретаріат Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ, 1998 – 520 с.
4. Муравйов В. І., Березовська І. А. Правові засади функціонування зон вільної торгівлі в практиці Євросоюзу // Український часопис міжнародного права – К., 2012. – № 3. – С. 61–69.
5. Edna Ramírez Robles: Political & quasi-adjudicative dispute settlement models in European Union free trade agreements. Staff Working Paper ERSD–2006–09//www.wto.org.
6. Березовська І. А. Правові основи асоціації України з Європейським Союзом // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник матеріалів круглого столу «Між партнерством та асоціацією. Польща та Україна перед обличчям нових умов процесу європейської інтеграції» (Київ, 25 листопада 2010 р.) – К., 2011. – Вип. 97, ч. II. – С. 120–124.
7. Versions consolidées du traité sur l'Union européenne et du traité sur le fonctionnement de l'Union //J O C115 du 9.05.2008
8. JO L127 du 14.05.2011.
9. Пархоменко Н. М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види // Часопис Київського університету права № 1, – 2012. – с. 338 – 342.
10. Preston C. Poland and EU Membership : Current Issues and Future Prospects // Journal of European Integration. – 1998. – Vol. 21, № 2. – P. 147–168.
11. Угода про Асоціацію Україна – ЄС: дороговказ реформ. Аналітична доповідь за ред. О. Сушка. – К., 2012 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euinfocentre.rada.gov.ua/euinfocentre/doccatalog/document?id=47489>.